

Schweizarna och kvinnorösträtten

ÅR 1957 framlade den schweiziska regeringen ett betänkande om rösträtt för kvinnor, vilket i sin grundlighet nästan kan mäta sig med våra officiella utredningar. Förbundsrådet påpekade att av de 83 självständiga staterna i världen (nu är antalet över 100) 61 stadgade lika rösträtt för män och kvinnor, 17 stater gav kvinnorna rösträtt i vissa fall, och endast i 15 stater saknade kvinnorna helt rösträtt. I Europa föll endast Liechtenstein inom denna sistnämnda kategori, utanför Europa ett antal stater som från alla synpunkter måste betraktas som underutvecklade, såsom Etiopien, Afghanistan, Colombia, Honduras, Laos, Libyen, Nicaragua och Paraguay. Dessa jämförelser bildade ett av de motiv som föranledde regeringen att föreslå en författningsändring som gav kvinnorna rösträtt. Förbunds församlingen anslöt sig med stor majoritet till förslaget, och den 1 februari ägde folkomröstningen i frågan rum.

Resultatet blev det väntade. Med överväldigande majoritet, och med en för folkomröstningen hög röstfrekvens (67 proc), avvisade de röstberättigade männen tanken att deras mödrar, hustrur och systrar skulle få politiska rättigheter. Siffrorna var 655 000 nej-röster och 324 000 ja-röstande, alltså precis två tredjedelars majoritet för nej. Uppgifterna från de skilda kantonerna visar att oviljan mot kvinnorösträtt var starkast bland katoliker och lantbefolkning. I de urkonservativa kantonerna som är ryktbara som det schweiziska edsförbundets vaggas steg nej-rösterna till mellan 80 och 90 proc. Endast i tre kantonerna, där protestantisk franskspråkig stadsbefolkning dominerar, uppnåddes majoritet för reformen: Genève, Neuchâtel och Vaud (med storstaden Lausanne).

Detta var den första omröstningen om kvinnorösträtt i förbundsstaten. Ett stort antal kantonal omröstningar i samma fråga sedan början av 1920-talet hade givit liknande resultat. I Genève, Neuchâtel och Vaud röstade ännu omkring 1950 flertalet av männen mot reformen, och på vissa håll kunde därför 1959 års omröstning hälsas som en framgång för kravet på likställighet.

Utvecklingen efter 1959 hade inneburet såväl framgångar som motgångar för kvinnorörelsen. De tre kantonerna som röstade ja vid 1959 års omröstning har sedermera lojalt infört kvinnlig rösträtt hemma hos sig. Men de val och omröstningar som sedan dess har hållits i vederbörande kan-

I sin tredje artikel från Schweiz skriver Herbert Tingsten om kvinnornas ställning i politiken och förvalningen. — Bilden visar kvinnor som röstar första gången i Genève.

toner har nog snarast skadat kvinnosaken. Den gamla propagandatesen om kvinnornas svaga politiska intresse har anses bekräftad. Några exempel: Vid ett val i Vaud på hösten 1959 deltog 56 proc av männen, 38 proc av kvinnorna; vid en omröstning om tre veckors semester i samma kanton 1960 deltog 41 procent av männen och 18 proc av kvinnorna. I Genève har vid en omröstning i en trafikfråga deltagandet bland männen varit 39, bland kvinnorna 28 proc. I Neuchâtel har skillnaden i deltagande vid ett antal val och omröstningar växlat mellan 14 och 27 proc. Jämför man dessa siffror med andra länders, kan inte bestridas att kvinnornas röstfrekvens i Schweiz varit ovanligt svag. Å andra sidan bör betonas att enligt all erfarenhet kvinnornas valdeltagande efter hand stiger sedan de fått rösträtt; i Sverige röstade kvinnorna vid en del val till en början ytterst litet, men sedan har deras röstfrekvens stigit, även om den fortfarande är något lägre än människens.

Bland kvinnorösträtternas motståndare och bland de svala vännerna som nästan kan räknas som

motståndare citeras emellertid gärna dessa siffror. Ibland betonas också det från så gott som alla länder välkända förhållandet att kvinnorösträtten i någon mån är till fördel för de konservativa och särskilt de religiöst inriktade partierna.

Hur ställer sig kvinnorna till kvinnorösträtten? De enda säkra uppgifterna att utgå från är resultaten av några konsultativa omröstningar som hölls i Zürich, Basel-Stadt och Genève under 1950-talet. I Zürich med till stor del katolsk och konservativt röstande befolkning uttalade sig år 1955 drygt två tredjedelar av de deltagande kvinnorna (84 procent) för att de skulle få rösträtt, men nära en tredjedel röstade nej. I Basel-Stadt 1954 och i Genève 1952 var, vid mindre valdeltagande, den positivt inställda majoriteten större; nej röstade i Basel-Stadt och i Genève blott 15 procent. Sammanställda med siffrorna för de ordinära omröstningarna visar dessa uppgifter en ganska klar motsättning mellan män och kvinnor. All sannolikhet talar för att kvinnorösträtten vid en omröstning endast bland kvinnor skulle få stor majoritet, men antalet kvinnor som är mot sin egen likställighet med männen torde åtminstone i de katolska kantonerna vara betydande.

Det finns kvinnliga föreningar

både för och emot reformen. Deras medlemsantal och verksamhet ger dock inte mycken upplysning om kvinnornas ställningstagande. Föreningen för kvinnans politiska rösträtt har blott 6 000 medlemmar; å andra sidan har de stora kvinnliga yrkesorganisationerna uttalat sin sympati. Kvinno-föreningen mot rösträtt har 20 000 medlemmar. Vid samtal med ledarna för de båda organisationerna blir jag slagen av den stora iver och den starka fientligheten mot motståndarna. En intressant människa är ordföranden i anti-rösträttsföreningen: en framgångsrik yrkeskvinna, gift och med sex barn, som med blixtrande ögon förklarade för mig att varje äkta schweizare och varje äkta schweiziska i kvinnorösträttnen ser familjens fördärv och förstörandet av det naturliga och lyckliga förhållandet mellan könen.

Hur står partierna? Det socialdemokratiska partiet gav klar och generell ja-paroll före omröstningen 1959. Radikalerna och bondepartiet skiftade något från kanton till kanton, men ställde sig i stort sett positivt. De konservativa och den lilla gruppen demokratisk-evangeliska är nästan genomgående motståndare. Men jag måste tillägga att reformens anhängare ofta, åtminstone privat, uttrycker sig i sådana ordalag att deras begränsade intresse för valen blir uppenbart. En framstående politiker utlägger med temperament och våltalighet orsakerna till att männen röstade nej 1959; plötsligt blir han orolig för att jag skall missförstå honom och säger: "Ja, som ni vet, jag är naturligtvis för reformen!"

Kvinnorna i Schweiz har även på flera andra områden än rösträttnens en svagare ställning än i andra jämförbara demokratier. Vad den familjerättsliga ordningen angår kan jag av brist på kunskaper inte fälla något generellt omdöme; klart är i varje fall att här föreligger en del begränsningar i likställigheten, utan motsvarighet i vårt land. Kvinvolönerna är, även för samma arbete, avsevärt lägre än människens (genomsnittligt mindre än två tredjedelar av de manliga lönerna). Antalet kvinnliga studerande vid högre läroanstalter är, enligt visserligen ofullständiga uppgifter, proportionsvis åtskilligt lägre än i Sverige och andra nordiska länder. Av förhållandet att kvinnorna på arbetsmarknaden är relativt få kan man däremot inte dra några allmänna slutsatser; relationerna är, enligt förbundsradets förut citerade betänkande, ungefär desamma som i England, Italien och Sverige.

Viktigare än allt detta är att kvinnorna legalt och än mera i praktiken har mycket begränsade möjligheter till statstjänst. Först och främst är kvinnorna natur-

ligtvis (med förut nämnda undantag i tre kantoner) uteslutna från de många högre ämbeten som tillsätts genom val. I övrigt gäller i förbundet i princip likställighet, men undantaget är minst lika viktigt som regeln: gifta kvinnor kan inte få ämbeten, och en kvinna som har ett ämbete måste sluta då hon gifter sig. Jag känner endast en västerländsk stat med samma bestämmelser, Australien, där kvinnorörelsen energiskt arbetar på en ändring. Denna regel, kompletterad med en restriktiv praxis, gör att ytterligt få kvinnor — de jag frågar om saken kan blott nämna ett par exempel — har mera ansvarsfulla befattningar i förbundsförvaltningen. Vad kantonerna beträffar är lagstifningen högst skiftande — ibland mera konservativ än i förbundet, ibland mera liberal genom att gifta kvinnor ej är uteslutna — men i stort sett är bristen på likställighet påtaglig. Kvinnor kan, exempelvis, i regel inte bli domare, möjligen sekreterare vid domstolarna. Isin ytterst knappa redogörelse för dessa förhållanden, skrev förbundsrådet 1957: "Det må vara sant att kvinnan även inom några icke kommunistiska stater är mindre tillbakasatt på detta område (ämbeten och offentliga tjänster). Men i allmänhet kan man nog inte påstå att detta är fallet." I sin försåtliga hänvisning till kommunismen, sin sakliga oriktighet och sitt bedrägligt vaga uttryckssätt är denna passage i regeringens betänkande blamt.

För ett par år sedan höll de schweiziska kvinnoföreningarna en utställning för att åskådliggöra de stora kvinnliga insatserna på skilda områden. Den bok i vilken utställningen presenterades gör åtminstone på en svensk ett intryck närmast motsatt det åsyftade. Tydligt är att både inom det offentliga livet och den privata företagsamheten kvinnorna nästan undantagslöst har blott lägre befattningar. Man talar i utställningsboken om de många kvinnliga lärarna, telegrafisterna och posttjänstemännen med en stolthet som skulle ha varit rimlig i Sverige för kanske femtio år sedan. På samma sätt noteras att kvinnorna, även om de inte äger rösträtt eller kan få ämbeten, numera är medlemmar av en del kommittéer, med för dem lämpade uppgifter, såsom sjukvård och skolor.

Såsom i många andra länder där kvinnans yttre ställning är svag betonas i Schweiz vilken dominerande roll kvinnorna spelar i hemlivet och familjen och hur gärna männen följer deras råd även i andra ting. Jag har självfallet inte de insikter som behövs för en värdering av dessa uppgifter. Men det är svårt att tro att de inte hör till den övriga maskeringen av det mansstyrda samhället.

Varför är det så i Schweiz?
HERBERT TINGSTEN